

Een zorgvuldige

Hij geldt in Nederland als een vernieuwer, die al vroeg het belang van duurzame stedelijke ontwikkeling inzag. Eind jaren 1980 pleitte stedenbouwkundige Martin Dubbeling al voor een aanpak op een hoger schaalniveau. Twintig jaar later lijkt dat pleidooi eindelijk gehoor te vinden, getuige het succes van de – onlangs flink geactualiseerde – publicatie *Duurzame Stedenbouw*. Wat verstaat Martin Dubbeling onder een duurzame stad en wat kan België op dit punt leren van de Nederlandse ervaringen? Een gesprek met een bevlogen doener.

transformatie van het bestaande

Kees de Graaf

[STUDIO PLATZ] GRONINGEN

Het gesprek met Martin Dubbeling, in het dagelijks leven werkzaam als stedenbouwkundige bij bureau SAB in Arnhem, vindt plaats in zijn woning aan de Vaart in Assen. Een oude, kaarsrechte stedenbouwkundige structuur, die recent met succes nieuw leven is ingeblazen door de gemeente, die aan aantal dammen uit de vaart liet verwijderen en zo het centrum van Assen weer bereikbaar maakte voor de pleziervaart. De fraaie oude panden langs de Vaart komen ineens ook een stuk beter tot hun recht, nu hier weer gevaren en aangelegd wordt. En er vinden allerlei activiteiten plaats, zoals recent de Europese wielervedstrijd voor jongeren: een tijdrif langs de Vaart. Misschien wel een typisch voorbeeld van hoe “verduurzaming” van de bestaande stad kan bijdragen aan het leefklimaat ter plekke.

Dubbelings eigen woning aan de Vaart ademt evenzeer duurzaamheid, maar dan op een heel ander schaalniveau. Het beste is dat voelbaar in de aanbouw, de serre, waarvan het dak bekleed is met in het glas verwerkte zonnepanelen. Die zonnepanelen wekken niet alleen elektriciteit op – Dubbeling haalt er een kwart van zijn energiegebruik uit – maar doen ook dienst als zonwering. Onder het huis, in de kruipruimte, ligt bovendien een grote zak met vijf kuub inhoud die het regenwater opvangt, dat wordt gebruikt voor verschillende watervragende functies in huis. Alles wijst erop dat we te maken hebben met iemand die ideeën en toekomstdromen in de praktijk wil brengen. Niet alleen op woningniveau, maar ook het schaalniveau van woonwijken, stadsdelen en steden.

Laten we eerst de begripskwestie bij de kop pakken. Je presenteert jezelf als advocaat van de duurzame stad, maar de definitie daarvan is mogelijk net zo breed als het begrip duurzaamheid zelf. Wat versta je daar zelf onder?

Martin Dubbeling | “Duurzaamheid in relatie tot steden heeft in mijn ogen vooral met identiteit te maken. Identiteit van binnensteden, maar ook van naoorlogse woongebieden en bedrijventerreinen. Identiteit zorgt ervoor dat een stad zich op lange termijn in stand kan houden en zichzelf steeds opnieuw kan uitvinden. Niet alle steden zijn daarin geslaagd, zo leert de historie. Een stad als Eisenhüttenstadt vlakbij de Poolse grens – een extreem voorbeeld, dat geef ik toe – is niet veel meer gebleken dan een kale grote woonwijk rondom een staalfabriek.

Maar een stad als Barcelona, met het prachtige plan van Cèrda, is nog steeds succesvol. Dat zijn wat ik noem leefbare steden, waar mensen zich mee verbonden voelen. Die binding komt tot stand door zaken als interessante publieke ruimtes, een goed functionerend openbaar vervoer systeem en een gezonde, groene omgeving. Steden als Vancouver en Singapore hebben dat goed begrepen. Dichter in de buurt hebben Antwerpen, Hamburg en Oslo met hun havenfronten laten zien dat je met het opnieuw benutten van de oude kades de stad weer een nieuwe impuls kan geven. Daarmee geef je een stad een identiteit, een merk.”

Is er in Nederland voldoende aandacht voor die brede, op identiteit gerichte invalshoek?

Dubbeling | De laatste tijd gaat het iets beter, maar het debat ging lange tijd toch wel heel sterk over laag energieverbruik van gebouwen en over het beperken van de CO₂-uitstoot. Wat het debat bemoeilijkt, is dat er van alles door elkaar loopt. Veel steden in Nederland roepen nu bijvoorbeeld dat ze in 2020 of 2030 CO₂-neutraal willen zijn. Bij nadere lezing blijkt dan dat alleen alle gemeentelijke gebouwen klimaatneutraal moeten zijn. Maar dat is dus wat anders dan een CO₂-neutrale stad. Juist bij

› **Een cruiseschip zit intelligenter in elkaar dan een gemiddelde woonwijk** ◀

dit soort ongrijpbare begrippen moet je proberen het zo concreet mogelijk te maken. Gaat het over gebouwen, over transport, over energievoorziening? Ik heb gemerkt dat heel weinig vakgenoten kennis hebben over de feiten. Weet jij hoeveel kilogram CO₂ vrijkomt bij het verbranden van 1000 kilogram steenkool, trouwens? Overigens begrijp ik de aandacht voor energie wel: per slot van rekening is dat de moeder aller problemen. Maar ik denk niet dat we het gaan redden met het en masse isoleren van onze zolderkamers. Met een andere benadering valt een veelvoud aan milieuwinst te behalen. Zo moeten we af van het idee van het maken van energiezuinige woningen en veel meer gaan nadenken over woonwijken en stadsdelen die zelf duurzame energie produceren. Op naar “low carbon cities” wat mij betreft. Maar dat vraagt een veel innovatievere aanpak in onze sector. Want laten we eerlijk wezen: de infrastructuur in onze steden is ouderwets, nieuwe fietsen zijn geavanceerder dan onze woningen en een cruiseschip zit intelligenter in elkaar dan een gemiddelde woonwijk.”

Martin Dubbeling: "De opgave ligt bij de herstructurering en verduurzaming van bestaande stedelijke gebieden."

Wanneer is bij jezelf die interesse voor het hogere schaalniveau ontstaan?

Dubbeling | In mijn opleiding tot stedenbouwkundige heb ik de groeiende aandacht voor duurzaamheid meegemaakt. Ik had in Delft les van een aantal gedreven docenten, die op dat vlak aan het pionieren waren. Verder heb ik tijdens mijn studie deelgenomen aan internationale studieprojecten, waaronder "Energy Planning and the Environment" op de International Summer School van de

lijkt nu pas een klein beetje van de grond. Onze gasvoorraden raken op, het klimaat dreigt te veranderen en we moeten echt wat doen om de uitstoot van CO2 terug te dringen. Maar je kunt het nog breder tekenen, als je bijvoorbeeld kijkt naar de voedselproductie. Eén ongelukje met een barbecue in de Kaukasus en de graanprijzen schieten omhoog. Onze voedselproductie kraakt in haar voegen. Dat vraagt niet meer om een beetje "fijnetunen", maar ook om een

complete systeemverandering. Er komt een tijd dat we een deel van ons voedsel dichterbij huis zullen gaan verbouwen. Stadslandbouw is echt een thema voor de toekomst."

Martin Dubbeling: "Ook industrie, agrarische bebouwing en infrastructuur, zoals kanalen en havens, kun je als erfgoed betitelen en een nieuwe betekenis in de stedelijke structuur geven. Op dit vlak kunnen de Nederlanders nog veel van onze zuiderburen leren."

Hoe verklaar je dat juist de stedenbouwkundigen inzagen dat er meer was dan het bouwen van energiezuinige woningen en het aanleggen van windmolenparken?

Dubbeling | Wij zijn getraind om naar de toekomst te kijken, nog verder dan een architect in de regel doet. En we zijn gewend om zaken op een hoger schaalniveau te analyseren, dat helpt ook. Ik ben alweer twintig jaar actief lid van de BNSP|NVTL Werkgroep Duurzame Stedelijke Ontwikkeling. In deze werkgroep werken planologen, landschapsarchitecten en stedenbouwkundigen samen aan duurzaamheid binnen ons vakgebied. Zo is de werkgroep vijftien jaar geleden door het Nederlandse ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu uitgenodigd om mee te denken over het Tweede Plan van Aanpak Duurzaam Bouwen en, in het verlengde daarvan,

over het Nationaal Pakket Stedenbouw. Wij riepen daar dingen die nu pas worden opgepakt. Onze boodschap werd toen nog niet helemaal begrepen of aanvaard. In onze benadering ging het over stadsconcepten, zoals de compacte stad, en over duurzame bedrijventerreinen, robuuste stadsplattegronden, hoogwaardig openbaar vervoer. Onze concepten en ideeën kon je echter niet langs een afvink- en scorelijst leggen, zoals dat bij woningen wel kon. Het was bovenal de tijd van een heel andere benadering en een ander schaalniveau. Duurzaamheid ging toen niet veel verder dan het mantra van energiezuinig bouwen van gebouwen, met duurzaam geproduceerde bouwmaterialen en een gezond binnenklimaat."

De reactie en het "smalle" beleid van het ministerie hebben jullie niet ervan weerhouden om zelf door te gaan op de ingeslagen "brede" weg.

Dubbeling | Klopt. We hebben zelf in 2005 het Voorbeeldenboek Duurzame Stedenbouw uitgebracht, dat dit najaar in een geactualiseerde versie verschijnt. Daarin laten we zien waar volgens ons de opgave ligt: de herstructurering en verduurzaming van bestaande stedelijke gebieden. Er is een paradigma shift nodig om te komen tot nieuwe ideeën voor onze steden. We moeten af van het idee dat stedenbouw een optelsom is van woningen en functies. Het gaat om

complete concepten, inclusief de infrastructuur voor energie, water en communicatie. Dus af van de kolencentrales – die nota bene nog nieuw worden gebouwd op dit moment – en op naar de "smart grids", in combinatie met lokale opwekking van duurzame energie. Dat zal ook betekenen dat we allerlei vaste principes ter discussie moeten durven stellen. Wat is heden ten dage het nut van een vaste huisaansluiting voor gas naast elektra? Waarom moet er zo'n enorme overgedimensioneerde rioolbuis in de straat liggen? Als je dat niet wilt doen, komt een echte duurzame stedenbouw niet binnen bereik."

Zijn jullie zelf tussen 2005 en nu scherper geworden in jullie analyse van waar de schoen precies wringt?

Dubbeling | Het centrale essay in het Voorbeeldenboek hebben we stevig door de machine gehaald, in twee delen geknipt, herschreven en aangevuld met nieuwe inzichten. Het behandelt nu een breed en robuust scala aan thema's die van belang zijn om duurzame steden te creëren: intensief ruimtegebruik, bewonersparticipatie, het stimuleren van de lokale economie. Maar ook zaken als de al genoemde identiteit en het zorgvuldig uitvoeren van cultuurhistorische analyses om daarop greep te krijgen. Aangevuld met de zes projecten, die letterlijk en figuurlijk een dwarsdoorsnede van ontwikkelend en ontwerpend Nederland bieden, is een mooi geheel ontstaan. Het leuke is dat het nieuwe essay geschreven is door de jonge en aanstormende stedenbouwkundigen, planologen en landschapsarchitecten van onze werkgroep. Zij bekijken deze materie met een veel radicalere insteek."

› De naoorlogse functiescheiding van wonen en werken gaat op de schop ‹

Universiteit van Oslo. Ik heb me in Oslo samen met andere studenten een zomer lang kunnen verdiepen in de wereld van energiewinning, energie-infrastructuur en alles daarom heen. Ik heb toen gezien welke invloed de oliewinning had op de Noorse economie en de Noorse samenleving. Noorwegen investeerde niet alleen een aanzienlijk deel van de inkomsten uit de oliewinning in het aanleggen van enorme stuwmeren en waterkrachtcentrales in de bergen, maar ook in zeer energiezuinige kantoren, scholen en woningen, iets wat destijds in Nederland nog maar in de kinderschoenen stond. Wat mij tot op de dag van vandaag is bijgebleven is het besef hoe kwetsbaar onze economie en onze samenleving zijn door de afhankelijkheid en de eenvoudige en bijna vanzelfsprekende beschikbaarheid van energie. In Nederland komt dit denken – verhoudingsgewijs – eigen-

Martin Dubbeling:
"Veel steden in Nederland
roepen nu bijvoorbeeld dat
ze in 2020 of 2030 CO2-
neutraal willen zijn. Bij
nadere lezing blijkt dan dat
alleen alle gemeentelijke
gebouwen klimaatneutraal
moeten zijn."

Wat zijn de lessen die in België uit
de voorbeeldprojecten kunnen
worden getrokken?

Dubbeling | Het belangrijkste is dat alle zes projecten betrekking hebben op binnenstedelijke gebieden, variërend van een duurzame woonwijk als Lanxmeer in Culemborg tot een herontwikkeld bedrijventerrein als het "Philips High Tech Campus" in Eindhoven. Wat ons betreft, ligt daar de opgave: in de aanpak van de bestaande stad. Ik denk dat daar ook voor de Belgische steden de crux ligt. Oude economische functies verdwijnen, daar komt nieuwe business voor in de plaats. De creatieve economie bijvoorbeeld: het

voor de auto kunt bieden.

De rode draad die door de zes projecten loopt, zijn de kansen die een zorgvuldige transformatie van het bestaande biedt. Daarmee bereik je veel meer dan met weer de zoveelste nieuwe wijk uit de grond stampen. De ervaringen die we in Nederland hebben opgedaan, kunnen in België net zo goed van betekenis zijn. Ik noem de rol van bewoners en gebruikers, die in snel tempo groter wordt. We stappen af van de topdown ontwikkelingen, maar dat vraagt wel dat we veel beter leren luisteren naar wat mensen nu echt willen. Een ander principe is de mix van wonen en werken. De naoorlogse functiescheiding gaat op de schop. Tot slot zou ik de aandacht voor cultuurhistorie willen

noemen. Die gaat wat ons betreft verder dan het behoud van monumentale gebouwen. Ook industrie, agrarische bebouwing en infrastructuur, zoals kanalen en havens, kun je als erfgoed betitelen en een nieuwe betekenis in de stedelijke structuur geven. Als ik eerlijk ben, kunnen de Nederlanders op dit vlak juist nog veel van onze zuiderburen leren.

Duurzame Stedenbouw

Michaël Meijer (redactie) in samenwerking met Martin Dubbeling en Antony Marcellis.

Teksten Werkgroep Duurzame Stedelijke Ontwikkeling (BNSP/NVTL)

Duurzame Stedenbouw / Sustainable Urban Design. The next step.

Nederlands/Engels | Uitgeverij Blauwdruk.
Wageningen | 2010 | 224 blz | € 37.

> Stadslandbouw is echt een thema voor de toekomst <

is zaak om dergelijke nieuwe stimuli voor levensduur en stedelijkheid goed te accommoderen. Niet alleen met de goede werkruimtes, maar ook met aantrekkelijke plekken om te wonen. En een openbaar vervoernetwerk dat het mogelijk maakt om afscheid te nemen van de auto. Naar mijn idee gaan veel gezinnen de stad uit omdat de auto daar zo dominant aanwezig is. Kopenhagen is een toonbeeld van hoe je een goed alternatief

